

Diac. Ilarion M. Argatu

Robul Domnului

Mesia din Poemele lui Isaia

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2023

CUPRINS

Abrevieri	8
Introducere.....	9
I. Pasajele עֲבָד יְהוָה. Istoric, preliminarii, paternitate.	19
1. Istoricul pasajelor	19
2. Preliminarii	21
2.1. Denumirea pasajelor.....	21
2.2. Numărul poemelor <i>Robului Domnului</i>	24
2.3. Limitele poemelor <i>Robului Domnului</i>	27
3. Paternitatea poemelor <i>Robului Domnului</i>	31
3.1. Relația cu contextul capitolelor 40-55.....	31
3.2. Autorul capitolelor 40-55 și al poemelor <i>Robului Domnului</i>	38
II. Poemele <i>Robului</i> . Text și traducere	47
1. Primul poem (42, 1-4)	48
Versetul întâi.....	49
Versetul al doilea	56
Versetul al treilea	60
Versetul al patrulea	66
2. Al doilea poem (49, 1-6).....	73
Versetul întâi.....	76
Versetul al doilea	81
Versetul al treilea.....	85
Versetul al patrulea	94
Versetul al cincilea.....	100
Versetul al șaselea	108
3. Al treilea poem (50, 4-9).....	117
Versetul al patrulea	119
Versetul al cincilea.....	128
Versetul al șaselea	133
Versetul al șaptelea	137
Versetul al optulea.....	141

Versetul al nouălea	145
4. Al patrulea poem (52, 13 – 53, 12)	148
Versetul al treisprezecelea	155
Versetul al paisprezecelea	167
Versetul al cincisprezecelea	179
Versetul întâi	190
Versetul al doilea	195
Versetul al treilea	204
Versetul al patrulea	215
Versetul al cincilea	222
Versetul al șaselea	230
Versetul al șaptelea	235
Versetul al optulea	247
Versetul al nouălea	268
Versetul al zecelea	283
Versetul al unsprezecelea	305
Versetul al doisprezecelea	321
III. Identificarea <i>Robului</i> Domnului. Analiză diacronică	329
1. Interpretări mesianice	332
1.1. Interpretări iudaice	332
1.1.1. În Vechiul Testament	334
1.1.2. În literatura iudaică până la încheierea perioadei talmudice	336
1.1.2.1. Talmudul babilonian și midrașe	343
1.1.3. În Evul Mediu timpuriu	350
1.1.4. În cel de-al doilea mileniu	354
1.1.4.1. Rishonim	356
1.1.4.2. Aharonim	366
1.2. Interpretări creștine	372
1.2.1. În Noul Testament	372
1.2.1.1. Evanghelistul Matei	375
1.2.1.2. Evanghelistul Marcu	377
1.2.1.3. Evanghelistul Luca	379
1.2.1.4. Evanghelistul Ioan	381
1.2.1.5. Apostolul Petru	384
1.2.1.6. Apostolul Filip	386

1.2.1.7. Apostolul Pavel.....	387
1.2.2. În exegeza patristică.....	391
1.2.2.1. Perioada preniceeană.....	392
1.2.2.2. Epoca sinoadelor ecumenice	398
1.2.2.3. Evul Mediu.....	407
1.2.3. În modernitate.....	412
2. Interpretări colective.....	417
2. 1. Întreg Israelul.....	417
2. 2. <i>Cei ce îndreptează pe mulți</i> sau ordinul profeților.....	428
2. 3. Cei dreți și rămășița credincioasă	432
2. 4. Israelul ideal	437
3. Interpretări individualiste	441
3.1. Iov.....	442
3.2. Moise.....	443
3.3. Ozia	446
3.4. Iezechia	447
3.5. Iosia	450
3.6. Iehonia	452
3.7. Sedechia	454
3.8. Ieremia	455
3.9. Autorul poemelor: Isaia sau Deutero-Isaia.....	463
3.10. Un anonim contemporan al autorului.....	469
3.11. Cyrus.....	470
3.12. Zorobabel. Șeșbațar.....	472
3.13. Meșulam. Neemia. Eleazar. Onias	475
4. Interpretarea mitologică.....	476
5. Interpretări conciliariste.....	479
5.1. Colectivism și mesianism. <i>Piramida lui Delitzsch</i>	479
5.2. Colectivism și individualism. <i>Corporate personality</i>	481
IV. Context – Text – Interpretare sau <i>Isaia, profetul mesianic</i>	495
1. Context	496
2. Text.....	502
3. Interpretare	507
Concluzii și perspective	525
Bibliografie	533
Anexe	567

Introducere

Subiectul prezentei cercetări este cel puțin la fel de vechi precum propovăduirea apostolică, întrebarea dregătorului etiopian cu privire la pasajul isainic pe care îl lectura (Isaia 53, 7-8): *Περί τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; (Despre cine spune profetul aceasta? Fapte 8, 34)* străbătând de atunci înainte veacurile și antrenând literatura biblică în dispute dintre cele mai aprinse. Motivul pentru acestea este lesne de înțeles, dacă se are în vedere faptul că textul isainic citat mai sus face parte dintr-un ansamblu de profeții care vorbesc despre o Persoană viitoare cu o misiune și un mod de împlinire a acesteia nemiîntâlnit și, prin aceasta, nefiresc. Mai mult decât atât, centralitatea mesianică a acestor texte – atât în creștinism, cât și în iudaism – și retrospectivele diferite ale celor două mari religii asupra istoriei mântuirii sunt alte două motive pentru care interpretarea textului isainic creează discordie.

Pasajele la care facem referire sunt situate în capitolele 42, 49, 50 și 52-53 ale cărții profetului Isaia (limitele lor exacte variind în funcție de abordare, discuția din cuprinsul tezei fiind lămuritoare în acest sens), denumirea cea mai neutră care le este acordată fiind aceea de *pasajele Ebed-Yahweh*. Asupra acestor pasaje, literatura iudaică, mai întâi, și, apoi, literatura creștină s-a aplecat în mod deosebit, acordând spații ample comentării și analizei lor, referințele precreștine la acestea fiind o evidență, comentariile patristice însumând un volum impresionant, literatura polemică medievală constituindu-se într-un imens dosar apologetic, iar

cercetarea modernă, începând cu finalul secolului al XVIII-lea și până în contemporaneitate, analizând minuțios majoritatea detaliilor textuale ale pasajelor, în încercarea de a oferi un răspuns argumentat științific la întrebarea ce-l frământa și pe dregătorul etiopian.

Având în spate un parcurs atât de îndelungat și de intens al subiectului în istoria teologiei iudaice și creștine, trebuie spus că intriga care a condus la realizarea prezentei lucrări se găsește în istoria personală, la începutului Postului Mare din anul 2011, în seminariile de Vechiul Testament de la St. Stephen's House, Oxford, seminarii care, din punctul de vedere al unui ortodox, nu-și puteau găsi o încadrare mai potrivită în timpul liturgic decât aceasta, dar care au înșelat orice expectanțe cu privire la modul abordării interpretării pasajelor Ebed-Yahweh. Aceasta pentru că orice mesianism al pasajelor – care îmbibă lecturile și imnele Bisericii din perioada liturgică amintită – era deliberat trecut cu vederea și considerat desuet.

Considerând că abordarea academică amintită în paragraful anterior, care avea ca deziderat oferirea unui răspuns bazat pe o argumentație imparțială, a fost lipsită atât de imparțialitate, cât și de consistența argumentației pe care o oferă investigarea diverselor tradiții interpretative, am decis începerea prezentului demers investigativ, ce are ca obiectiv fundamental urmărirea în diacronie a diferitelor teorii de interpretare care au fost oferite pasajelor Ebed-Yahweh. Din acesta derivă și obiective conexe: stabilirea unui text al poemelor la care să ne putem raporta în evaluarea diverselor teorii de interpretare; evaluarea viabilității, în general, a teoriilor de interpretare dintr-o perspectivă complexă (textuală, istorică, logică) și, în special, evaluarea viabilității și a argumentării interpretării mesianice.

Cristopher Richard North, biblistul care marchează ireversibil studiul comparativ al interpretării pasajelor Ebed-Yahweh,

spunea că „atât de mult s-a scris despre acesta, încât apare ca o nerușinare să scrii în continuare dacă nu ai ceva nou de spus”. Chiar dacă această afirmație poate părea descurajantă pentru oricine încearcă să se apropie de acest subiect, totuși, observând carența unei abordări diacronice a interpretării acestor pasaje în literatura de specialitate, am simțit că este necesară umplerea acestui gol, noutatea abordării fiind cea care scoate de sub blamul *vechiului* prezentul demers. Altfel spus, prin prezenta teză, încercăm să oferim o abordare diacronică inedită, care, prin complexitate și metodă, este într-o măsură originală, întrucât, spre deosebire de majoritatea lucrărilor de până acum – care fragmentează confesional și cronologic direcțiile de interpretare și nu le așază în legătură cu modul în care ele se raportează la textul isainic –, ne propunem să oferim o expunere diacronică a fiecărei teorii de interpretare, analizând critic diferențele confesionale și de epocă, evidențiindu-le originile, rațiunile și elementele de noutate pe care le aduc sau, după caz, modul în care prezintă într-o formă nouă conținuturi vechi.

Pentru îndeplinirea scopurilor enunțate anterior, considerăm necesară mai întâi o privire de ansamblu asupra contextului isainic în care sunt cuprinse pasajele pe care le avem în vedere, recurgând ulterior la o analiză atentă și echilibrată a textului scripturistic al celor patru pasaje isainice, pentru ca, pe baza acestora, să poată fi evaluate, mai întâi, teoriile de interpretare și, mai apoi, să poată fi argumentată opțiunea pentru una dintre ele.

Concret, prezenta teză va fi împărțită în următoarele patru capitole:

I. Pasajele היהוה עבד (*‘ebed yhw*). Istoric, preliminarii, paternitate. Acest capitol dorește lămurirea unor detalii preliminare studiului celor patru pasaje isainice, încercând să ofere lectorului o perspectivă concludentă din punct de vedere diacronic-exegetic a numărului pasajelor Ebed-Yahweh, a numelui celui

mai potrivit pentru aceste pasaje, a limitelor în care se încadrează ele și a modului în care diferiți autori se raportează la încadrarea lor în contextul isainic. Referitor la relația pasajelor cu contextul imediat și general, de maximă importanță este stabilirea și susținerea unei poziții coerente în ceea ce privește paternitatea poemelor, aceasta fiind direct dependentă de poziția asumată față de ansamblul capitolelor 40-55, în care se regăsesc, și de modul în care acestea sunt încadrate în discursul isainic.

II. Poemele *Robului*. Text și traducere. Al doilea capitol se dorește a fi o amplă analiză filologică a textului isainic care să reflecte bogăția materialelor dedicate acestui subiect. Pe de o parte, analiza – care va porni întotdeauna de la textul ebraic în lecțiunea masoretică – va urmări modul în care textul poemelor *Robului* este consemnat în martorii textuali ebraici (în special Manuscrisele de la Marea Moartă) și modul în care a fost receptat de către versiunile antice (LXX, Targum, Vulgata, Peshitta), iar, pe de altă parte, va urmări modul în care literatura biblică modernă înțelege să redea textul, manifestând însă prudență în adoptarea unor emendări textuale, întrucât motivele care ar necesita aceste acțiuni ar trebui să fie unele foarte serioase, în viziunea noastră aceasta fiind soluția extremă în tratarea unui text, care nu se impune aici.

Modul în care vom aborda textul poemelor necesită și el câteva precizări formale. De cele mai multe ori, textul va fi analizat cuvânt cu cuvânt, mai ales acolo unde fiecare termen necesită precizări în privința formei sau a înțelesului, însă, uneori, când chestiunile de formă sau înțeles privesc întreg contextul, vom opta pentru o analiză generalizată la nivelul expresiilor care vizează modificări formale contextuale sau al celor care au în vedere resemantizări cu efect asupra întregului ansamblu frazeologic. Textul va fi analizat verset cu verset, iar în urma analizei va fi oferită o traducere personală, care va fi însoțită de note explicative și, pentru a putea avea și o privire de ansamblu asupra textului poemelor,

traducerea acestora va fi redată integral în Anexe. Motivația acestei analize atât de detaliate și, în fond, a prezentei teze, este, paradoxal, întâlnită și în scrierile rabinului Abraham Farisol, care spune: „Întrucât acest pasaj pare să conțină considerabile asemănări și aluzii la lucrarea și evenimentele care se spune că s-au petrecut cu Mesia al creștinilor, așa cum în nicio altă profeție nu poate fi găsită aceeași esență și argumentație, care poate fi lesne aplicată lui, este esențial ca noi să o discutăm și să o explicăm cu grijă, analizând fiecare verset în parte și evidențiind relația ei cu întregul, pentru ca cel care citește să înțeleagă”.

III. Identificarea *Robului Domnului*. Analiză diacronică.

Urmând analizei textuale a poemelor *Robului Domnului*, într-un parcurs firesc al argumentării prezentei teze, în acest capitol vom încerca să expunem și să analizăm critic, prin prisma criteriilor textuale stabilite în capitolul anterior, majoritatea teoriilor de interpretare care au încercat să identifice personajul enigmatic pe care Isaia l-a avut în vedere atunci când a transmis aceste profeții. Abordarea generală a acestui capitol a fost descrisă în linii mari anterior, acum necesitând câteva accente doar modul particular în care acest capitol va încerca să-și împlinească scopul în economia lucrării. Cele patru mari teorii de interpretare vor fi prezentate diacronic, fără a fi separate în funcție de mediul în care au apărut (iudaic sau creștin), excepție făcând interpretarea mesianică, care, întrucât materialul exegetic este foarte amplu, necesită o astfel de divizare, compensată însă de referințe ulterioare care să evidențieze modul în care cele două ramuri ale mesianismului (iudaic și creștin) s-au îmbogățit reciproc.

IV. Context – Text – Interpretare sau *Isaia*, *profetul mesianic*.

Cel din urmă capitol al prezentei teze va încerca să expună viziunea personală pe care am dobândit-o în demersul investigativ până în acest punct. După analiza tripartită a problematicii poemelor *Robului Domnului* din capitolele precedente, în capitolul al patrulea

vor fi prezentate, având în vedere informațiile deja expuse, modul în care acestea stau în legătură și se condiționează, întrucât de felul în care ne raportăm la cartea Isaia depinde, în primă instanță, forma textului și, în final, interpretarea lui. Deși nu acesta este scopul principal al capitolului, în el se va regăsi o analiză critică a teoriilor de interpretare, expuse fiind soluțiile și vulnerabilitățile pe care acestea le oferă interpretării poemelor, exprimându-ne aderența la cea care prezintă cele mai puține neajunsuri, pe care o vom argumenta prin prisma informațiilor din capitolele precedente.

Cele patru capitole ale lucrării sunt urmate de **Concluzii și perspective.**

În ceea ce privește sursele de documentare, dorim să facem, în acest moment, doar câteva referiri succinte la acestea, întrucât bibliografia pe acest subiect este foarte vastă și aproape total diferită de la un capitol la celălalt. Considerăm însă necesar să precizăm că, în alcătuirea tezei, rolul definitoriu l-au avut, atât în capitolul de analiză textuală, cât și în cel de analiză a interpretărilor, izvoarele, recursul *ad fontes* fiind principal pentru întocmirea acestora. Am consultat astfel textul ebraic, grec și latin al poemelor *Robului* (așa cum se prezintă în diferiți martori sau versiuni), iar prin prisma traducerilor moderne am avut acces atât la parafraza aramaică, cât și la Peshitta pentru capitolul al doilea, iar pentru cel de-al treilea, scrierile rabinice ne-au parvenit prin traduceri englezești, nemțești, franțuzești sau spaniole, în timp ce textele patristice le-am consultat în originalul grec sau latin, iar acolo unde a existat, în traducere românească.

În studiul textului sacru din limbile vechi, dicționarele folosite ca sprijin în traducerea și analiza termenilor sunt: Wilhelm Gesenius, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Springer Verlag, Berlin, ¹⁸2008; William L. Holladay, *A Concise Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament. Based upon the Lexical Work of Ludwig Koehler and*

Walter Baumgartner, Brill, Leiden, ¹²2000; G. Johannes Botterweck (coord.), *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. I-XV, William E. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1974-2006; Cristinel Iatan, Diac. Alexandru Mihăilă, *Dicționar de ebraică biblică*, Basilica, București, 2017 (folosit în special pentru exemplificarea redării în limba română a unor termeni); H.G. Liddell, R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, ¹⁷1890; Takamitsu Muraoka, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Peeters Publishers, Louvan, 2009; *A Patristic Greek-English Lexicon*, G.W.H. Lampe (ed.), The Clarendon Press, Oxford, 1961. La acestea se adaugă un volum consistent de studii care se concentrează pe analiza unui termen precis în Scriptură sau în cartea Isaia, acestea fiindu-ne de mare ajutor, datorită preciziei pe care o imprimă cercetării; din cauza numărului, nu vor fi menționate aici, ele putând fi consultate în bibliografie.

În ceea ce privește traducerile în limbile moderne ale Scripturii, acestea sunt consultate în edițiile indicate în bibliografie, abrevierile folosite în cuprinsul tezei fiind lămurite în lista de abrevieri anexată.

Merită făcută aici o altă remarcă în ceea ce privește distribuția literaturii de specialitate: chiar dacă privită prin ochii cercetărilor biblice românești, cuvintele biblistului britanic citat mai sus ar putea părea o metaforă, putem da mărturie că ele exprimă cea mai evidentă realitate. Stagiul de cercetare din cursul anului 2016 la Ludwig-Maximilians-Universität din München m-a convins pe deplin de aceasta, biblioteca de Teologie și Studii religioase punând la îndemâna cercetătorilor pasionați de acest subiect o bibliografie extrem de generoasă, contrastantă cu penuria de studii din cercetarea românească. Acesta este un alt element de noutate al prezentei teze, cele mai multe aspecte cercetate și prezentate în lucrarea de față fiind total inedite pentru spațiul biblic românesc,

care, pe lângă tratarea succintă specifică manualelor sau a introducerilor în studiul Vechiului Testament, numără doar câteva studii dedicate exclusiv subiectului, pe care le vom indica cu nume și titlu aici, trimiterea completă putând fi urmărită în bibliografie: Pr. Mircea Chialda, „Ebed-Iahve. Isaia cap. 40-55”; Ierom. Antonie Plămădeală, „Câteva probleme în legătură cu Ebed-Iahve în Deutero-Isaia” și „Ebed-Yahve în lumina Noului Testament”; Florin Lăiu, „Poemul imperial al lui Isaia”; Ioan Brie, „עֶבֶד יְהוָה în Cântecul Robului din Deutero-Isaia”, și „יְהוָה עֶבֶד în Cântecul Robului din Deutero-Isaia (II)”. Singura teză de doctorat pe acest subiect, deși nu tratează problema Ebedului *sui generis*, ci adiacent, preocupându-se de elementele cheie ale capitolului 53, este cea a lui Emanuel Bogdan Chezan, *Suferință și mântuire – o abordare exegetică a capitolului 53 din Cartea Isaia*.

În ceea ce privește literatura străină însă, este greu de făcut o alegere pentru a le menționa pe cele mai reprezentative. Totuși, considerăm că lucrări esențiale, de sinteză, nu de interpretare, precum cele ale autorilor: S.R. Driver, Ad. Neubauer, C.R. North, R.F. Melugin, W. Zimmerli, J. Jeremias, B. Janowski, P. Stuhlmacher, K. Joachimsen nu trebuie să lipsească din nicio cercetare întreprinsă în prezentul subiect.

Dacă metoda (gr. μέθοδος) este înțeleasă ca „[mergere] după o cale/conform unei căi”, „urmărire [a unui obiectiv]”, atunci, prin prisma acestei metafore, putem proiecta *itinerariul* acestei avansări în cunoaștere ca pe unul în care înțelegem să ne atingem destinația mai sus menționată, astfel: în primul rând, considerăm necesară stabilirea principiilor și a modului de raportare la textele pe care le avem în vedere; de aceea, prima parte a tezei va aborda tocmai această problematică a poemelor *Robului* (istoric, nume, număr, limite, legătura cu contextul); convinși că orice abordare a textului scripturistic trebuie să aibă ca punct de plecare modul în care acesta ni s-a păstrat, vom recurge apoi la o analiză atentă

a martorilor și a versiunilor textuale vechi și a modului în care cercetarea modernă se raportează la ele, încercând să evidențiem acele aspecte care servesc scopului următor: analiza teoriilor de interpretare a acestor pasaje; în analiza teoriilor de interpretare, de maximă importanță considerăm că este alcătuirea unui tablou diacronic al acestora, care să reflecte atât originile, filiațiile, cât și excentrismele în identificarea *Robului*, în acest sens imperativul *Ad fontes!* trebuind din nou împlinit; pentru a atinge scopul cercetării sau a ajunge la destinație – dacă este să facem referire la exprimarea metaforică *metodică* – considerăm necesară evaluarea teoriilor de interpretare, prin prisma celorlalte două categorii de criterii enunțate: raportarea la context și raportarea la forma textului.

Pentru împlinirea itinerariului propus vom apela la metode de lucru specifice studiilor biblice (traducerea de text, studiul pe text, studiul comparativ al textului în martorii textuali și în traduceri, analiza diacronică a interpretărilor, analiza interpretărilor prin prisma criteriilor textuale etc.), metodele științifice de cercetare implicate fiind cele care au generat recursul la acestea. Dintre metodele științifice, metodele istorică, exegetică, filologică, comparativă și metoda analizei teologice vor fi implicate în cercetarea noastră, fiecare dintre ele fiind preponderentă în anumite etape ale demersului investigativ, dar contribuind alături de celelalte la atingerea scopului propus. Merită însă menționi speciale metoda exegetică, întrucât vom face, pe parcursul prezentei cercetări, referiri la rezultatele prin care studiile ce abordează exegeza istorico-critică (critica textuală, critica formei, critica redacției) îmbogățesc înțelegerea subiectului, însă nu ne vom atașa strict de această metodă – derapajele ei, care nu cadrează cu abordarea Scripturii în mediul ortodox, fiind cunoscute –, ci, acolo unde ea devine nepracticabilă, vom face apel la exegeza semiotico-critică, născută tocmai din neajunsurile aplicării metodei istorico-critice la textul Scripturii, a cărei investigație pornește de la text „așa cum

este el” (Dumitru-Mitruț Popoiu, „Metoda istorico-critică și cea semiotico-critică în cercetarea biblică germană contemporană”), fiind centrată pe acesta și doar secundar acordând atenție istoriei sale.

Având în vedere dezideratele, principiile și metodele enunțate în prezenta introducere, sperăm ca demersul nostru să își atingă scopurile propuse, îmbogățind cercetarea biblică românească pe acest subiect și fiind de folos tuturor celor care, interesați de găsirea adevărului și a vieții în Scripturi (Ioan 5, 39), le vor cerceta pe acestea și vor zăbovi, asemenea dregătorului etiopian, întrebându-se *despre cine spune profetul acestea?* (Fapte 8, 34).

I. Pasajele עֶבֶד יְהוָה (*'ebed yhw*).

Istoric, preliminarii, paternitate.

În paginile ce urmează, ne propunem să oferim lămuriri preliminare ce țin de istoricul, denumirea, numărul, limitele, contextul și autorul pasajelor עֶבֶד יְהוָה (*'ebed yhw*). Dacă e necesară o argumentație a acestui demers și a complexității problemei Ebedului isainic, Mitropolitul Antonie Plămădeală poate da mărturie că toate acestea sunt necesare, următoarea afirmație fiind elocventă: „Ebed-Iahve a fost supus unor radiografii minuțioase și unor analize savante, care au sfârșit prin a deveni un imens dosar, o adevărată bibliotecă. Au fost oameni care s-au consacrat toată viața acestei unice probleme. Teologii au mers la amănunte, și-au creat dificultăți și au sfârșit prin a crea mai întâi în limitele Vechiului Testament o «problemă a Ebedului»”¹.

1. Istoricul pasajelor

Istoricul pasajelor Ebed-Yahweh începe odată cu separarea lor de contextul cărții profetului Isaia, iar primul care decupează din context unul dintre fragmentele cunoscute astăzi sub numele de *cântecele Robului Domnului* este Heinrich Ewald. Acesta, în

¹ Ierom. Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Câteva probleme în legătură cu Ebed-Yahve în Deutero-Isaia”, în: *Mitropolia Banatului*, XX (1973), 1-3, p. 71.

lucrarea *Die Propheten des Alten Bundes*, publicată în 1868, separa fragmentul 52, 13 - 53, 12 de restul cărții profetului Isaia, spunând că acesta a fost compus, cel mai probabil, în timpul lui Manase și îl interpreta ca făcând referire la un martir necunoscut, cel mai probabil Isaia².

Majoritatea dicționarelor biblice și a autorilor contemporani însă îl consideră pe Bernhard Duhm ca promotor al separării de contextul isainic a *cântecelor Robului Domnului*. Acest teolog german, în lucrarea sa *Die Theologie der Propheten*, publicată în 1875, a delimitat patru fragmente în cartea profetului Isaia, capitolele 40-55: 42, 1-7; 49, 1-6; 50, 4-9; 52, 13 - 53, 12³ pe care, mai apoi, în comentariul la cartea aceluiași profet, publicat prima dată în 1892, le numește *Ebed-Jahve Lieder*, revenind și asupra limitelor primului dintre ele, restrângându-l la versetele 1-4 ale capitolului 42⁴.

Separarea făcută de Bernhard Duhm a reprezentat în teologia biblică ulterioară privitoare la acest subiect un moment de înnoire, întrucât, după publicarea comentariului său, cercetătorii au început să analizeze minuțios validitatea teoriei prezentate de el. Au început astfel să curgă lucrări dintre cele mai variate, analizând detalii care ar fi părut dintre cele mai ne semnificative pentru

² Heinrich EWALD, *Die Propheten des Alten Bundes*, Dritter Band: *Die Jüngsten Propheten des Alten Bundes mit den Büchern Barukh und Daniel*, Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag, Göttingen, ²1868, pp. 27, 89.

³ Bernhard DUHM, *Die Theologie der Propheten*, Verlag von Adolph Marcus, Bonn, 1875, p. 289.

⁴ Bernhard DUHM, *Handkommentar zum Alten Testament*, vol. III: *Das Buch Jesaia*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1892, p. XIII; în teologia biblică românească, primul manual de Vechiul Testament care face referire la cele patru pasaje, numindu-le „cântecul Servului lui Dumnezeu”, este cel al Prof. Dr. Pr. Vasile Tarnavski, *Introducere în Sfintele cărți ale Testamentului Vechiu*, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1928, pp. 389-390.

lămurirea întrebării născută odată cu predica apostolică: *περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο*; (Fapte 8, 34). Referitor la volumul lucrărilor apărute și la saturația la care teologia biblică occidentală ajunsese în anii 1950 pe acest subiect, Christopher Richard North, un biblist britanic care și-a dedicat multe dintre lucrările sale studierii problemei Ebedului isainic, spunea că „atât de mult s-a scris despre acesta, încât apare ca o nerușinare să scrii în continuare dacă nu ai ceva nou de spus”⁵. În cele ce urmează, vor fi expuse sistematic și evaluate critic chestiunile pe care cercetările biblice și tradiția exegetică le afirmă despre **numele** acestor pasaje (și cât de îndrituită este din punct de vedere științific acceptarea titlului dat de Bernhard Duhm), **contextul** în care s-au păstrat aceste pasaje (și până unde poate merge dislocarea lor din contextul isainic) și **autorul** acestor pasaje (ipoteza cu valoare de axiomă pe baza căreia se construiesc majoritatea teoriilor de interpretate actuale).

2. Preliminarii

2.1. Denumirea pasajelor

Așa cum a fost deja amintit, Bernhard Duhm a numit patru pasaje din cartea profetului Isaia (42, 1-4; 49, 1-6; 50, 4-9; 52, 13 - 53, 12) *Ebed-Jahve-Lieder*, în traducere românească *Cântecele Ebed-Yahweh*, *Cântecele Servului lui Dumnezeu* – cum le numea Pr. Prof. Vasile Tarnavski – sau *Cântecele Robului Domnului* – cum s-a încetățenit în teologia biblică românească. Deși aparent lămuritoare, această numire ridică mai multe întrebări, care necesită clarificări: Ce acoperă această numire? Este ea justificată? Vorbesc toate aceste pasaje despre Ebed-Yahweh, de vreme ce unul dintre ele (50, 4-9) nici nu folosește cuvântul cheie יהוה (*‘ebed*)?

⁵ Christopher R. NORTH, *The Second Isaiah: Introduction, Translation and Commentary to Chapters XL-LV*, The Clarendon Press, Oxford, 1964, p. 20.

În cartea profetului Isaia doar aceste patru pasaje pot fi numite cu acest titlu?

Chrisopher R. Seitz precizează că „cele patru poeme nu sunt de fapt cântece (germ. *Lieder*), dar menținerea acestui termen odată cu trecerea timpului dovedește că nu a fost găsit un înlocuitor potrivit. Acest lucru se datorează pe de o parte inconsecvenței limbajului folosit de cele patru pasaje, termenul cântec, fie el și inexact, fiind singurul care le face să reziste sub o clasificare unitară”⁶.

Precizarea făcută de biblistul american vine în contextul studierii asidue a capitolelor 40-55 din cartea profetului Isaia prin intermediul criticii textuale. Așa cum preciza Roy F. Melugin, *Formgeschichte* (istoria formei textului) își propune să identifice în cuprinsul acestor capitole genul (germ. *Gattung*) căruia îi aparține fiecare pasaj, pentru înțelegerea și așezarea lui în cadrul de circumstanțe specific aceluși gen (germ. *Sitz im Leben*)⁷. Pentru cele patru pasaje în discuție, cercetătorii biblici nu au ajuns la un consens în ceea ce privește genul căruia ele aparțin. Sintetizând rezultatele analizei individuale a fiecărui pasaj, se poate observa⁸:

- 42, 1-4 a fost privit ca un pasaj ce aparține genului liturgic (Otto Kaiser), prin care un profet este mandatat cu împlinirea unei misiuni (Joachim Begrich), o profeție de instalare (Eduard Nielsen)⁹ sau o compoziție literară liberă ce conține limbaj specific genului mandatorial și întâlnit, de asemenea, în cercurile

⁶ Christopher R. SEITZ, „You are My Servant, You are the Israel in whom I will be glorified: The Servant Songs and the Effect of Literary Context in Isaiah”, în: *Calvin Theological Journal*, XXXIX (2004), pp. 120-121.

⁷ Roy F. MELUGIN, *The Formation of Isaiah 40-55*, coll. *Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 141, Walter de Gruyter, Berlin, 1976, p. 1.

⁸ Sinteza este bazată pe analiza diacronică minuțioasă pe care o face Roy F. MELUGIN (*The Formation of Isaiah 40-55...*, pp. 66, 68-69, 71-74) și pe alte studii ce tratează acest subiect, indicate individual.

⁹ Eduard NIELSEN, „Deuterocesaja. Erwägungen zur Formkritik, Traditions- und Redaktionsgeschichte”, în: *Vetus Testamentum*, XX (1970), p. 204.

regale (Klaus Westermann). Mulțimea posibilităților pe care o deschide analiza limbajului a generat și opinia că nu poate fi identificat tipul de personaj pe care autorul acestui pasaj l-a avut în minte, „ambiguitatea fiind intenționată”.

- 49, 1-6 este în aceeași situație. A fost privit ca un psalm personal de mulțumire (Begrich), ca o mărturisire bazată pe genul mandatorial (Kaiser), ca o mandatare ce conține atât elemente regale, cât și profetice (Westerman), ca o cuvântare liturgică (Nielsen)¹⁰ sau ca o creație proprie a profetului, ce însușește elemente din toate genurile prezentate mai sus (Melugin).

- 50, 4-9 este privit ca un psalm de plângere (Begrich), ca o compoziție liturgică (Nielsen)¹¹ sau ca un psalm de mărturisire (Kaiser, Westermann și Melugin), ambele personale.

- 52, 13 – 53, 12. Pasajul, fiind mai extins, este privit ca fiind compus din două texte în care Yahweh este locutorul, între care este intercalat un psalm de mulțumire al unui grup (Begrich), ca o profeție de instalare ce folosește limbaj liturgic (Nielsen)¹² sau ca un poem original al profetului, bazat pe limbajul psalmilor de plângere și de mulțumire (Melugin)¹³.

Mulțimea genurilor ce sunt propuse ca fiind la baza acestor pasaje i-au făcut pe cercetători să se îndoiască și chiar să nege validitatea numelui dat acestora, acela de *cântece*, întrucât niciunul dintre ele nu a fost compus pentru a fi cântat pe o melodie și,

¹⁰ Eduard NIELSEN, „Deuterocesaja. Erwägungen zur Formkritik, Traditions- und Redaktionsgeschichte”, p. 192.

¹¹ Eduard NIELSEN, „Deuterocesaja. Erwägungen zur Formkritik, Traditions- und Redaktionsgeschichte”, p. 195.

¹² Eduard NIELSEN, „Deuterocesaja. Erwägungen zur Formkritik, Traditions- und Redaktionsgeschichte”, pp. 195, 204.

¹³ James MUILENBURG („The Book of Isaiah, Chapters 40-66”, în: *The Interpreter's Bible*, vol. V, Abingdon Press, Nashville, 1991, p. 614) prezintă mai multe variante de identificare a genului cuvântării intercalate între cele două discursuri ale lui Yahweh.

eventual, acompaniat de instrumente. Având în vedere cele prezentate mai sus, considerăm că cel mai potrivit apelativ pentru aceste pasaje este cel utilizat de majoritatea studiilor de limbă franceză¹⁴, acela de poeme. Astfel, în cuprinsul lucrării, ne vom referi la acestea, numindu-le *Poemele Ebed-Yahweh* sau, mult mai adesea, *Poemele Robului Domnului*¹⁵, întrucât singura caracteristică comună privitoare la forma lor literară este aceea de creație proprie a autorului capitolelor 40-55, pe baza diferitelor genuri literare tradiționale existente¹⁶.

2.2. Numărul poemelor *Robului Domnului*

Deși Bernhard Duhm stabilise și numele, și numărul, și limitele poemelor *Ebed Yahweh*, niciuna dintre aceste categorii nu a scăpat de criticile ulterioare ale cercetătorilor biblici, care nu s-au dat înapoi chiar de la a afirma că decupajul făcut de acesta este arbitrar și artificial¹⁷, neexistând în fond în cartea profetului Isaia „cântecele Robului Domnului, ci doar un grup mai mare de texte care vorbesc despre *Robul Domnului* și, între acestea, sunt

¹⁴ e.g. Amédée BRUNOT, „Le Poème du Serviteur et ses problèmes”, în: *Revue Thomiste*, LXI (1961), 1, pp. 5-24; Jean CARMIGNAC, „Les citation de l’Ancien Testament et spécialement des Poèmes du Serviteur dans les hymnes des Qumran”, în: *Revue de Qumran*, II (1960), 3, pp. 357-393; Henri CAZELLES, „Les Poèmes du Serviteur. Leur place, leur structure, leur théologie”, în: *Recherches de Science Religieuse*, XLIII (1955), 1, pp. 5-51; J. COPPENS, „Le Messianisme Israélite. La Relève Profétique”, în: *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, XLVIII (1972), pp. 5-36; „Les origines littéraires des Poèmes du Serviteur de Yahvé”, în: *Biblica*, XL (1959), pp. 248-258.

¹⁵ La momentul conștientizării Tezei de doctorat am optat pentru numirea „Poemele Slujitorului”, însă, deși atunci ni s-a părut mai potrivită numirea de „Slujitor” pentru Personajul isainic descris, acum, conștientizăm că încărcătura semantică și teologică a numirii de *Rob*, pe care tradiția a validat-o, este de preferat.

¹⁶ *Vezi supra*, p. 14, nota 7.

¹⁷ Chiar superficial, cf. R.J. TOURNAY, „Le Chants du Serviteur dans la Seconde Partie d’Isaïe”, în: *Revue Biblique*, LIX (1952), p. 355.

și cele patru care până acum au fost numite «cântecele Robului Domnului»¹⁸.

Dacă în ceea ce privește numele acestor pasaje preferințele pot avea un oarecare grad de subiectivitate, fără a influența procesul hermeneutic, în ceea ce privește numărul poemelor *Robului Domnului* implicațiile hermeneutice nu ne permit să facem alegeri *ad libitum*. Deși majoritatea exegeților recunosc doar cele patru pasaje ca făcând parte din ciclul poemelor *Robului Domnului*, totuși există și excepții care, fie exclud unul dintre ele din acest ciclu – cel mai adesea, cel de-al treilea poem¹⁹, fie introduc în acest

¹⁸ Tryggve METTINGER, „Die Ebed-Jahwe-Lieder. Ein fragwürdiges Axiom”, în: *Annual of the Swedish Theological Institute*, XI (1978), p. 75; trebuie menționat și faptul că în lumea academică germană și anglofonă a devenit deja o uzanță alăturarea la titlul *Ebed-Jahve-Lieder* sau *Servant Songs* a adjectivelor *sogennanten*, respectiv *so-called*, indicând faptul că cercetătorii se îndoiesc tot mai mult de validitatea teoriei lui Duhm, în lumina cercetărilor recente; iată câteva exemple consacrate: Hubert JUNCKER, „Der Sinn der sogennanten Ebed-Jahwe Stücke”, în: *Trier Theologische Zeitschrift*, LXXIX (1970), pp. 1-12; David VOLGER, „Das Schuldopfer-Asham in Jes 53, 10 und die Interpretation des sogennanten vierten Gottesknechtliedes”, în: *Biblica*, LXXIX (1998), 4, pp. 473-498; Evangelia G. DAFNI, „Die sogennanten Ebed-Jahve-Lieder in der Septuaginta”, în: *XII International Congress of the International Organization for Septuagint and Cognate Studies*, Melvin K.H. Peters (ed.), Brill, Leiden, 2006, pp. 187-200; Norman H. SNAITH, „The So-Called Servant Songs”, în: *Expository Times*, LVI (1944-1945), pp. 79-81; Harry M. ORLINSKY, „The So-Called Suffering Servant in Isaiah 53”, în: *Interpreting the Prophetic Tradition*, Harry M. ORLINSKY (ed.), The Hebrew Union College Press, 1969, 227-273; Inger LJUNG, *Tradition and Interpretation. A Study of the Use and Application of Formulaic Language in the So-Called Ebed-YHWH Psalms*, CGK Gleerup Lund Sweden, Upsala, 1978.

¹⁹ Dacă considerăm interpretările unanim mesianice ale celor patru pasaje în perioada patristică ca o recunoaștere a apartenenței lor la acest ciclu de poeme, atunci găsim și în operele părinților două exemple de negare a apartenenței unuia dintre poeme la acest ciclu. Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că cel de-al treilea poem (cel care nu conține termenul עֶבֶד, *‘ebed*) nu se referă la Mesia, ci este un pasaj autobiografic, înfățișând suferințele profetului (cf. Christopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deuter-Isaiah. An Historical and Critical Study*, Oxford University Press, Oxford, 1956, pp. 26, 127), iar Sfântul Grigorie de Nyssa îl acuză pe Eunomiu că ar interpreta mesianic un verset din primul poem, care în fond nu se referă la Hristos (*Contra Eunomium libri duodecim*, 2, PG, XLV, 520A-B).

ciclu mai multe pasaje din capitolele 40-55 ale cărții Isaia²⁰ sau din celelalte capitole ale cărții²¹. Câteva precizări necesită cel de-al treilea poem. Acesta prezintă o metrică diferită de a celorlalte trei poeme și, așa cum menționam anterior, nu conține termenul עֶבֶד (*‘ebed*)²². Cu toate acestea, așa cum remarca C.R. North, „experiența pe care o prezintă locutorul celui de-al treilea cântec este în linii mari asemănătoare cu cea a *Robului* Domnului (din celelalte trei cântece n.n.) și fără acesta suntem cam nepregătiți pentru drama celui din urmă cântec”²³.

²⁰ Hans KOSMALA („Form and Structure in Ancient Hebrew Poetry (continued)”, în: *Vetus Testamentum*, XVI (1966), p. 157) consideră că în acest ciclu ar trebui introduse și alte pasaje care, chiar dacă nu menționează expres sau descriu persoana *Robului* și suferințele lui, ne înfățișează totuși o imagine a misiunii lui. Acestea sunt: 51, 4-8; 51, 12 ș.u. C. R. North, adaugă la acestea și 42, 19-21; 48, 14-16; 51, 4-8; 51, 9-16 (cf. Cristopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah...*, p. 128), iar Karl Budde adaugă și 42, 18-25 (cf. Karl BUDDÉ, „The so-called „Ebed-Yahweh Songs” and the Meaning of the Term „Servant of Yahweh” in Isaiah, Chaps. 40-55”, în: *The American Journal of Theology*, III (1899), 3, p. 501). Trebuie menționată aici și perspectiva lui Hugo Gressmann care, considerând ceea ce ulterior vom numi „pasaje însoțitoare” (*Begleitwörter*) cântece de sine stătătoare, numără nu mai puțin de șapte *Ebed-Jahve-Lieder*: 42, 1-4; 42, 5-9; 49, 1-6; 49, 7; 49, 8-13; 50, 4-10; 52, 13 - 53, 12; cf. Hugo GRESSMANN, *Der Messias*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1929, pp. 287-307.

²¹ Între alte texte ale cărții profetului Isaia considerate ca făcând parte din ciclul poemelor *Robului* Domnului, cel mai adesea este menționat cel din Isaia 61, 1 ș.u., considerat de mai mulți exegeți ca stând în strânsă legătură cu celelalte patru poeme (pentru lista completă a celor ce sunt de această părere vezi Cristopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah...*, pp. 137-138; vezi și Barry G. WEBB, *The Message of Zechariah: Your Kingdom Come*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2004, p. 42; Bernhard W. ANDERSON, *The Living World of the Old Testament*, Longman Group, London, ²1975, p. 427) și fiind confirmat ca text mesianic de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos în sinagoga din Nazaret (Luca 4, 18-21).

²² Aceste obiecții sunt catalogate de North ca „neîntemeiate”; cf. Cristopher R. NORTH, *The Second Isaiah: Introduction, Translation and Commentary...*, p. 202.

²³ Cristopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah...*, p. 127.

Întrucât lucrarea de față se limitează la capitolele 40-55 ale cărții profetului Isaia, numirea de poemele *Robului* Domnului va fi folosită doar pentru cele patru pasaje deja amintite, ținând cont însă de ansamblul profețiilor lui Isaia și de cel al Scripturii Vechiului și Noului Testament.

2.3. Limitele poemelor *Robului* Domnului

Acestea variază în funcție viziunea pe care cercetătorii au adoptat-o asupra ansamblului cărții profetului Isaia. La versetele selectate de B. Duhm, care cuprind strict acele unități ce vorbesc despre *Robul* Domnului²⁴, mulți cercetători au adăugat și pasaje *însoțitoare* pentru primele trei cântece, *Begleitworte*²⁵, cum au fost numite în literatura germană și au ajuns să fie cunoscute îndeobște. Johannes Lindblom, creatorul acestui termen, extindea limitele pasajelor astfel 42, 1-4 + 5-9; 49, 1-6 + 7; 50, 4-9 + 10-11, nemainumindu-le *cântecele*, ci *profețiile Ebed-Jahwe*²⁶. Limite mai extinse au fost postulate pentru cel de-al doilea cântec, acesta ajungând să cuprindă primele treisprezece versete ale capitolelui 49²⁷.

Urmărind studiile de critică textuală, pot fi descoperite elemente relevante pentru fiecare dintre cele trei poeme și pentru observarea rigidității sau fluidității limitelor acestora în contextul cărții profetului Isaia.

²⁴ Rațiunea decupajului strict al lui Bernhard Duhm va fi tratată ulterior.

²⁵ Johannes LINDBLOM, „Die Ebed-Jahwe Orakel in der neuentdeckten Jesajahandschrift (DSIa)”, în: *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft*, LXIII (1951), p. 235.

²⁶ Johannes LINDBLOM, „Die Ebed-Jahwe Orakel in der neuentdeckten Jesajahandschrift (DSIa)”, pp. 235-236; motivația sa, ce precede un studiu de exegeză și critică textuală asupra pasajelor, este aceea că aceste pasaje au fost unite de la început cu *cântecele* și nu trebuie separate de ele.

²⁷ C. R. NORTH, „The Servant of the Lord” în: *The Interpreter's Dictionary of the Bible: An Illustrated Encyclopedia*, George Arthur Buttrick (ed.), Abingdon Press, Nashville, 1991, p. 292.

În ceea ce privește pasajul 42, 1-4; 5-9, trebuie precizat că „oricare dintre aceste unități este de sine stătătoare din punct de vedere al formei și al conținutului, însă o analiză atentă arată că modul de aranjare nu este în niciun caz întâmplător”. Versetele 5-9 completează versetele 1-4, juxtapunerea acestor două unități îmbogățind înțelegerea scopului în care *Robul* a fost mandatat²⁸. North susține, datorită problematicii expresiei בְּרִית עִם (*ḥerîṭ ʿām*), că pasajul 42, 5-9 a fost o profecie ce făcea referire la Israel inițial și, mai apoi, a fost transformată într-un poem adițional al *Robului*, doar așa putându-se explica dubla ocurență a cuvântului „popor” în versetele 5-6²⁹, afirmând că în forma actuală prezintă afinități mai mult cu pasajele referitoare la Ebed decât cu cele referitoare la Israel (e.g. 41, 8-10)³⁰.

„Pasajul însoțitor” pentru cel de-al doilea poem (49, 7-13) ridică și mai multe probleme de apartenență. Din punct de vedere al istoriei formei textului, versetul 7 este o „profecie de izbăvire de sine stătătoare, al cărui conținut diferă de profeciile din contextul imediat, iar versetele 8-12 încep o nouă profecie și ele cu un conținut nou, în timp ce versetul 13 este un imn eshatologic”³¹. În ceea ce privește întregul ansamblu 49, 1-13, văzut de unii cercetători ca un „poem unitar al *Robului Domnului*”, el este

²⁸ Roy F. MELUGIN, *The Formation of Isaiah 40-55...*, pp. 99-100.

²⁹ Christopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah...*, pp. 134-135. Eduard Nielsen consideră 42, 5 ș.u. o profecie despre Cyrus transformată într-o profecie despre *Robul Domnului*; cf. Eduard NIELSEN, „Deuterocesaja. Erwägungen zur Formkritik, Traditions- und Redaktionsgeschichte”, p. 202.

³⁰ Christopher R. NORTH, *The Second Isaiah: Introduction, Translation and Commentary...*, p. 113. Există asupra acestei ipoteze și o perspectivă intermediară, cea a lui Henri CAZELLES („Les Poèmes du Serviteur. Leur place, leur structure, leur théologie”..., p. 18) care consideră primul poem limitat la versetele 1-7, întrucât odată cu versetul al optulea, spune el, începe polemica împotriva idolatriei.

³¹ Roy F. MELUGIN, *The Formation of Isaiah 40-55...*, pp. 143-144.

compus din unități ce pot exista separat, atât prin formă, cât și prin conținut, deși există și anumite elemente ce par a crea o strânsă legătură între ele³². North recunoaște și el, urmând lui Hugo Gressmann³³, două profeții distincte în versetul 7, pe de o parte, și versetele 8-13, pe de alta, cea dintâi fiind păstrată doar fragmentar și ambele fiind inițial, ca și în cazul primului poem, „cântec al Israelului”, transformat și adaptat pentru a fi „un cântec al *Robului Domnului*”³⁴.

Ultimul poem în cazul căruia se poate vorbi de un „pasaj însoțitor” este 50, 4-9, pentru care sunt luate în discuție versetele 10-11. Așa cum s-a precizat anterior, versetele 4-9 sunt, din punct de vedere al istoriei formei textului, un psalm de mărturisire rostit de către *Rob*, iar versetele 10-11 se concretizează într-un

³² Roy F. MELUGIN, *The Formation of Isaiah 40-55...*, p. 144. Charles GIBLIN identifică în 49, 1-9 patru unități distincte, nu neapărat de sine stătătoare, ce au fuzionat cu anumite modificări. Astfel, 49, 1-3,5b formează prima unitate, 49, 4-5a,6 pe cea de-a doua, iar versetele 7 și 8-9a sunt două profeții inserate aici pentru a pregăti apogeul seriei, adică cel de-al patrulea poem; cf. Charles H. GIBLIN, „A Note on the Composition of Isaiah 49, 1-6(9a)”, în: *The Catholic Biblical Quarterly*, XXI (1959), pp. 210-211.

³³ Hugo GRESSMANN, *Der Messias...*, pp. 299-301.

³⁴ Cristopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah...*, pp. 129-130; Cristopher R. NORTH, *The Second Isaiah: Introduction, Translation and Commentary...*, pp. 190-191. Spre deosebire de aceștia, Uta SCHMIDT („Servant and Zion”, în: *Beiträge zur Erforschung des Alten Testaments und des Antiken Judentums*, LVII (2011), pp. 85-86) tratează pasajul 49, 1-13 ca o unitate, pe când J. COPPENS („Le Messianisme Israélite. La Relève Profétique”..., p. 13) exclude posibilitatea extinderii limitelor acestui poem, precizând expres că sunt profeții de izbăvire pentru Israel ce nu aparțin ciclului clasic de poeme ale *Robului*; Henri CAZELLES („Les Poèmes du Serviteur. Leur place, leur structure, leur théologie”, pp. 16-17) se situează între cele două variante considerând cel de-al doilea poem cuprins între versetele 1-9 ale capitolului 49, iar P.A. CONDAMIN (*Le Livre D'Isaïe*, Librairie Victor Lecoffre, Paris, 1905, pp. 296-298) propune și el o variantă de mijloc afirmând că limitele acestui poem ar fi versetele 1-7.

îndemn la ascultare față de *Rob* și o înfățișare a judecății lui Yahweh. Deși versetele 10-11 în mod normal nu s-ar regăsi în încheierea unui psalm de mărturisire, sunt așezate aici cu un scop bine definit, acela de a face o diferență clară între *Robul* cel credincios și „cei necredincioși”, susține R. Melugin³⁵. Pentru Hugo Gressmann, prezența ultimului verset în ansamblul acestui poem este aproape de neînțeles³⁶, iar N.H. Snaith afirmă că acest verset este în general recunoscut ca fiind un adaos ulterior³⁷. C.R. North nu-l vede nici el ca pe o parte firească a poemului, ci presupune că atât versetul 10, cât și 11, „au fost compuse fie de Deutero-Isaia, fie de un editor, pentru a crea o tranziție potrivită între cântecul propriu-zis și ceea ce urmează”³⁸.

Urmărind modul în care cercetătorii s-au raportat la limitele poemelor *Robului* Domnului și ținând cont de forma textului sacru transmisă, se pot sintetiza următoarele: 1. Limitele poemelor *Robului* Domnului nu sunt în viziunea niciunui cercetător mai restrânse decât le-a propus Bernhard Duhm; 2. Cercetările

³⁵ Roy F. MELUGIN, *The Formation of Isaiah 40-55...*, pp. 152-153.

³⁶ Hugo GRESSMANN, *Der Messias...*, p. 302.

³⁷ Norman H. SNAITH, „The Servant of the Lord in Deutero-Isaiah”, în: *Studies in Old Testament Prophecy*, H.H. Rowley (ed.), T&T Clark, Edinburgh, 1956, p. 199.

³⁸ Cristopher R. NORTH, *The Second Isaiah: Introduction, Translation and Commentary...*, p. 202; de menționat este și că ipoteza conform căreia versetele 10-11 ar fi la origine parte a celui de-al treilea poem nu a găsit niciodată un suport substanțial în rândul cercetătorilor, lipsa afinităților de limbaj cu restul poemelor fiind principalul argument în respingerea ei; cf. Cristopher R. NORTH, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah...*, p. 135. Ernst Haag menționează și el că cel de-al treilea poem se desfășoară fără întrerupere între versetele 4-9, versetele 10-11 prezentând diferențe atât în ceea ce privește forma cât și conținutul. Cf. Ernst HAAG, „Der Gottesknecht als Jünger Jahwes. Tradition und Redaktion in Jes 50,4-9”, în: *Der menschenfreundliche Got: Zugänge, Anfragen, Folgerungen. Alfons Thome zum 75. Geburtstag*, Heinz Feilzer (ed.), Paulinus-Verlag, Trier, 1990, pp. 11-12.

bazate pe critica textuală tind să nu extindă limitele poemelor, oarecare concesiile putând fi acordate pasajelor 42, 5-9 și 49, 7-13, ce ar putea fi privite ca *Begleitworte* pentru primele două poeme, precizând însă că acest lucru este posibil doar admitând că la origine acestea nu au fost parte a poemelor, ci au devenit astfel în urma editărilor textuale; 3. Cercetările care resping istoria formei textului și istoria redactărilor ca pe metode nepotrivite pentru capitolele 40-55 din cartea profetului Isaia³⁹, analizând textul Scripturii în forma în care el s-a păstrat, optează în general pentru una din variantele extensive ale poemelor; 4. Întrucât scopul prezentei lucrări nu este oferirea unei noi variante de interpretare – care să necesite postularea unor limite precise, ci analiza diacronică a diferitelor teorii de interpretare, ne vom referi la poemele *Robului Domnului*, încadrându-le în limitele în care diferiți autori le percep; analiza textuală va viza însă textele în limitele propuse de Duhm în 1892.

3. Paternitatea poemelor *Robului Domnului*

3.1. Relația cu contextul capitolelor 40-55

Întrucât principiile generale de abordare a dificultăților pe care le ridică numele, numărul și limitele pasajelor Ebed-Yahweh au fost tratate, o altă problemă pe care o ridică apropierea de aceste poeme este legătura lor cu contextul capitolelor 40-55 din

³⁹ Este îndeobște cunoscut faptul că în mediul anglofon aceste metode de abordare a textului isainic sunt privite cu foarte multă neîncredere. Principalul motiv este acela că există serioase deosebiri între rezultatele obținute de asemenea studii, toate fiind extrem de precise și complexe, ceea ce înseamnă că metoda, așa cum este ea practică, este nepotrivită pentru materialul special cu care avem de-a face în Isaia 40-55; cf. Charles CONROY, „The 'Four Servant Poems' in Second Isaiah in the Light of Recent Redaction-Historical Studies”, în: *Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series*, CCCLXXV (2004), p. 81.